

Helsingin kärjäoikeus

Asiakirjatilauksen käsitteleminen Helsingin kärjäoikeudessa

ASIAN VIREILLETULO

Oikeuskanslerinvirastoon oli valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 3 §:n 3 momentin mukaisen rangaistustuomioiden tarkastamiseksi 10.1.2023 tilattu Helsingin kärjäoikeudesta useita asiakirjoja. Kun kaikkia tilattuja asiakirjoja ei ollut toistuvista muistutusviesteistäkään huolimatta toimitettu vielä yli kahden kuukauden kuluttua alkuperäisestä asiakirjatilauksesta, päätin ryhtyä omana aloitteenani tutkimaan asiakirjatilauksen käsittelemistä Helsingin kärjäoikeudessa.

SELVITYS

Asiakirjatilauksen käsittely

Helsingin kärjäoikeuden laamanni on 12.5.2023 antanut asiasta lausuntonsa, jonka liitteinä on toimitettu tietopyyntöjen käsittelemiseen osallistuneiden henkilöiden selvitykset.

Selvitysten perusteella osastovastaavana toimiva kärjäsihteeri on saanut asiakirjatilauksen käsiteltäväkseen tammikuussa 2023 ja lähettänyt sen eteenpäin osaston nykyiselle sihteerille. Vuodenvaihteessa 2022-2023 sekä osaston puheenjohtaja että sihteeri vaihtuivat. Nykyinen sihteeri on lähettänyt asiakirjatilauksen edelleen asiassa pöytäkirjan perusteella sihteerinä toimineelle kärjäsihteerille.

Käräjäsihteeri on selvityksessään todennut, että saatuaan tilauksen hän on välittömästi etsinyt asiakirjoja. Kun hän ei ole niitä löytänyt, on hän siirtänyt tilauksen myöhemmin käsiteltävien asioiden pinoon. Käräjäsihteeri kertoo maininneensa asiaryhmää nykyisin hoitavalla sihteerillä, ettei häneltä löydy pyydettyjä asiakirjoja, ja että hän on tässä vaiheessa olettanut sihteerin katsovan niitä myös omasta arkistostaan. Saatuaan toisen asiakirjatilausta koskevan viestin on käräjäsihteeri tullut tietoiseksi siitä, ettei asiakirjoja ole toimitettu. Tämän jälkeen hän on yrittänyt löytää asiakirjoja vielä uudelleen, minkä jälkeen selvisi, että asiakirjat ovat todennäköisesti poislähteneen sihteerin huoneessa, joka on nykyisin tuomarin käytössä. Käräjäsihteeri toteaa, ettei hänelle ollut aiemmin missään vaiheessa mainittu tai muutoin selvinnyt, että yksikön päättäneet asiat eivät ole nykyisin asiaryhmää hoitavan sihteerin huoneessa, vaan ne ovat jätetty vanhan huoneen kaappiin. Tultuaan tästä tietoiseksi, on hän löytänyt asiakirjat vanhan huoneen kaapista.

Laamanni on viitaten edellä selostettuihin selvityksiin todennut lausunnossaan, että oikeuskanslerinviraston tekemän asiakirjapyyntöä käsittelyssä on Helsingin käräjäoikeudessa tapahtunut viivästyminen eikä pyydettyä asiakirjaa ole toimitettu oikeuskanslerinvirastoon julkisuuslain 14 §:n 4 momentissa säädetyssä ajassa. Puuttuneet asiakirjat on lähetetty oikeuskanslerinvirastoon 24.3.2023. Lausunnon mukaan viivästyminen on selvitysten perusteella johtunut inhimillisestä virheestä. Asiakirja, jota oikeuskanslerinvirasto on pyytänyt ja jota ei ole toimitettu julkisuuslain säätämässä ajassa, on kyseisen asian käsittelyn päätyttyä odottanut osastolla loppu-toimia ja asiakirjat eivät ole siirtyneet asiaa hoitavalle käräjäsihteerille.

Laamannin mukaan kyseisen asian arkistointitoimet ovat viivästyneet henkilöstövaihdoksista johtuen ja että asian selvittäminen on jäänyt käräjäsihteeriltä kesken hänen haastavan työtilanteensa vuoksi. Lausunnon mukaan henkilöstön vaihtuvuus käräjäoikeudessa ja osastolla 3 on ollut erittäin suuri. Käräjäoikeuden työtilanne on myös viime vuodet ollut monin tavoin haastava ja tällä on ollut myös vaikutusta siihen, miten joutuisasti asiat käräjäoikeudessa etenevät. Sekä lainkäyttöasioiden että hallinnollisten asioiden määrät Helsingin käräjäoikeudessa ovat hyvin suuria.

Lausunnossaan laamanni on todennut, että Helsingin käräjäoikeus suhtautuu julkisuuslakiin ja sen säännöksiin vakavasti, ja pahoitellut tapahtunutta viivästymistä.

Yli kuukauden vireillä olleet tietopyynnöt

Olen käräjäoikeudelle asiassa lähettämässäni selvitys- ja lausuntopyynnössä pyytänyt toimitamaan tilaston, josta ilmenee yli kuukauden vireillä olleiden julkisuuslain mukaisten tietopyyntöjen määrä. Laamannin lausunnon mukaan päättäneisiin asioihin liittyvät tietopyynnöt lainkäyttöasioissa, jotka ovat siirtyneet osastoilta käräjäoikeuden arkistoon, käsitellään käräjäoikeuden hallinto-osastolla ja kirjataan hallinnollisten asioiden asianhallintajärjestelmään (HILDA).

Selvityksen liitteenä on toimitettu ote HILDAssa 5.5.2023 tehdystä hausta, jonka mukaan käräjäoikeudessa ei ole ollut avoinna yhtään sellaista yli kuukauden vireillä ollutta julkisuuslain mukaista tietopyyntöä, johon ei olisi vastattu. Vireillä on kuitenkin ollut muutamia yli kuukausi sitten saapuneita tietopyyntöjä, jotka edelleen ovat selvityksessä tai odottavat lisätietoja tiedustelijalta. Lausunnon mukaan liitteenä olevassa listauksessa on myös edelleen HILDA järjestelmässä vireilläolotilassa tietopyyntöjä, jotka haun tekoajankohtana on jo käsitelty ja joihin on vastattu, mutta asiaa ei ole järjestelmässä vielä suljettu.

Lausunnon mukaan vireillä oleviin lainkäyttöasioihin tai asioihin, joiden jälkitoimet ovat kesken, liittyvät asiakirjapyynnot ohjataan osastoille ja asiaa käsittelevälle käräjätuomarille/käräjäsihteerille. Näihin tietopyyntöihin vastaa puheenjohtajana toiminut käräjätuomari ja pyyntöihin liittyvät merkinnät tehdään lainkäyttöjärjestelmiin (SAKARI, TUOMAS, RITU, AIPA). Näissä järjestelmissä ei ole haku- tai raportointiominaisuutta, jolla olisi mahdollista seurata tai hakea vireillä olevia tietopyyntöjä tai niihin liittyviä merkintöjä tai pyyntöjen määrää.

Tiedonhallinnan järjestäminen käräjäoikeudessa

Käräjäoikeus on pyynnöstäni sisällyttänyt antamaansa selvitykseen myös selostuksen julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain mukaisten tiedonhallinnan toteuttamiseen liittyvien tehtävien vastuiden määrittelystä sekä siitä, miten Helsingin käräjäoikeudessa on järjestetty riittävä valvonta tiedonhallintaan liittyvien säädösten, määräysten ja ohjeiden noudattamisesta.

Käräjäoikeuden laamanni on lausunnossaan todennut, että käräjäoikeudessa on laadittu tiedonhallintalain 2 luvun 5 §:ssä tarkoitettu toimintaympäristön tiedonhallintaa määrittelevä ja kuvaava tiedonhallintamalli, joka on myös toimitettu oikeuskanslerinvirastoon. Tiedonhallinnan ja tietojen käsittelyn valvonnasta vastaavat tiedonhallintamallin mukaan lähtökohtaisesti laamanni, hallintojohtaja, tietosuojavastaava ja esimiehet. Asiaa käsittelevä virkamies vastaa osaltaan siitä, että hänen käsittelemäänsä asiaan liittyvät asiakirjat arkistoidaan tai saatetaan arkistointikelpoiseksi. Käräjäoikeuden työjärjestyksen kohdan 5.1 mukaan osastonjohtaja vastaa työn yleisestä järjestämisestä osastolla.

Lausunnon mukaan hallinnollisten asioiden asianhallintajärjestelmä HILDAn käyttöönoton yhteydessä on määritelty mainittuun järjestelmään liittyvät asianhallinnan vastuut. HILDAn liittyen käräjäoikeudessa tehdään seurantaan ja valvontaan liittyviä toimia esimerkiksi seuraamalla järjestelmässä avoinna olevia asioita, muistuttamalla virkamiehiä siitä, että esimerkiksi jo päättyneet asiat tulee sulkea järjestelmässä. Myös kirjattavien asioiden määrää seurataan. Tarvittaessa yksittäiselle virkamiehelle on myös lähetetty listauksia asioista, joiden tilaa HILDA-järjestelmässä tulee arvioida ja tarvittaessa ryhtyä toimenpiteisiin esimerkiksi asian sulkemiseksi. Järjestelmä mahdollistaa erilaisten hakujen tekemisen ja raporttien laadinnan järjestelmässä.

Käräjäoikeuden lainkäyttöjärjestelmistä ei ole mahdollista esimerkiksi tehdä hakua sen perusteella, onko asialla avoimia tietopyyntöjä.

Lausunnossa on selostettu useita käräjäoikeudessa viime vuosina järjestettyjä koulutuksia, joissa on käsitelty julkisuuslakia, tietosuojaa, hallintolakia ja tiedonhallintalakia, asiaan liittyvää ratkaisukäytäntöä, käyttötarkoituskysymyksiä ja tietopyyntöjen käytännön käsittelyä käräjäoikeudessa. Myös Tuomioistuinvirasto on järjestänyt koulutuksia, joihin käräjäoikeuden henkilöstö on osallistunut.

RATKAISU

Arviointi

Oikeusohjeita

Perustuslain 108 §:n 1 momentin mukaan oikeuskanslerin tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa.

Perustuslain 111 §:n mukaan oikeuskanslerilla on oikeus saada viranomaisilta ja muilta julkista tehtävää hoitavilta laillisuusvalvontaansa varten tarvitsemansa tiedot.

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 3 §:n 3 momentin mukaan oikeuskansleri tarkastaa rangaistustuomiot, joita koskevia ilmoituksia erikseen säädetyin tavoin lähetetään oikeuskanslerinvirastoon.

Hallintolain 23 §:n mukaan asia on käsiteltävä ilman aiheetonta viivytystä.

Oikeuskanslerinviraston pyytämän asiakirjan toimittaminen

Rangaistustuomioiden tarkastamisessa tarvittuja usean eri rikosasian asiakirjoja on nyt kyseessä olevassa asiassa pyydetty Helsingin käräjäoikeudesta ensimmäisen kerran 10.1.2023. Kun kaikkia pyydettyjä asiakirjoja ei ollut toimitettu vielä 14.2.2023, eli yli kuukauden kuluttua niiden pyytämisestä, oikeuskanslerinvirastosta lähetettiin käräjäoikeuteen muistutusviesti tehdystä asiakirjapyyntöstä. Kahden viikon kuluttua tämän asian esittelijä on 28.2.2023 tiedustellut edelleenkin puuttuneita asiakirjoja, jolloin Helsingin käräjäoikeuden kirjaamosihteeri on toimitanut osan asiakirjoista. Kun edelleen puuttuneita yhden rikosasian arkistopäiväkirjaa ja tiedoksiantotodistuksia ei ollut toimitettu yli kolmen viikon kuluttua viimeisimmästä tiedustelusta, olen 23.3.2023 itse pyytänyt käräjäoikeutta toimittamaan asiakirjat sekä hankkimaan selvityksen ja antamaan lausunnon tietopyyntöjen käsittelemisestä käräjäoikeudessa. Puuttuneet asiakirjat

on toimitettu heti seuraavana päivänä 24.3.2023. Yhteensä asiakirjojen toimittamiseen on kulu-
nut kaksi kuukautta ja kaksi viikkoa.

Alun perin tietopyyntö on koskenut useita asiakirjoja eivätkä kaikki näistä ole olleet heti toimi-
tettavissa. Osa asiakirjoista on selvityksen mukaan ollut jonkin aikaa kadoksissa.

Oikeuskanslerin oikeus saada ”laillisuusvalvontaansa varten tarvitsemansa” tiedot ja asiakirjat
viranomaisilta perustuu perustuslain 111 §:ään. Perustuslain säännöksessä ei ole julkisuuslain
tavoin määritelty tietopyyntöjen vastaamiselle erityisiä määräaikoja. Oikeuskansleri voi, ja usein
niin tekeekin, itse asettaa määräajan asiakirjojen ja tietojen toimittamiselle. Toki julkisuuslain
säännösten asettamilla määräajoilla ja hallintoasioiden käsittelylle asetetulla yleisellä viipymät-
tömyysvaatimuksella on suuntaa-antavaa merkitystä myös oikeuskanslerin tietojensaantioikeu-
den toteutumisen arvioinnissa ja tulkinnassa. Joka tapauksessa oikeuskanslerin tietojensaanti-
oikeuden ja määräaikojen perustana ovat laillisuusvalvonnan tarpeet.

Rangaistustuomioiden tarkastus on oikeuskanslerille laissa erikseen säädetyn viranomaistoi-
minnan valvontatehtävän toteuttamista. Tähän toimintaan liittyvissä tietopyynnöissä käräjäoi-
keuksille on usein, kuten on tässäkin asiassa ollut, kyse tilanteesta, jossa tarkastettavaksi ote-
tusta tuomiosta ilmenevien tietojen perusteella on mahdollista, että rikosasian vastaaja on tuo-
mittu rangaistukseen syyteoikeudeltaan vanhentuneesta teosta. Oikeuskanslerinvirastossa tar-
vitaan rikosasian arkistopäiväkirjaa ja tiedoksiantotodistuksia muun ohella tällaisen epäilyn vah-
vistamiseksi tai kumoamiseksi. Sellaisia rikosasioita, joissa käräjäoikeus on tuominnut vastaa-
jan rangaistukseen syyteoikeudeltaan vanhentuneesta teosta, havaitaan oikeuskanslerinviras-
ton toimittamassa rangaistustuomioiden tarkastuksessa vuosittain useita. Ajoittain syyteoikeu-
den vanhentumisesta tai jostakin muusta lainkäytössä tapahtuneesta virheestä vastaajalle ai-
heutuva oikeudeton vapaudenmenetys onnistutaan keskeyttämään tai estämään kokonaan vir-
heen oikea-aikaisella havaitsemisella oikeuskanslerinvirastossa.

Muiden viranomaisten ja julkista tehtävää hoitavien ohella tuomioistuimiin kohdistuvan oikeus-
kanslerin laillisuusvalvonnan sisältönä on lainvastaisten ja virheellisten menettelyjen havaitse-
misen ohella oikeuskanslerin toimivallan rajoissa estää tällaisten menettelyjen ja niiden seu-
rausten jatkuminen. Osaltaan tästä on kyse valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 6
§:n 3 momentissa, jonka mukaan, jos yleinen etu vaatii, oikeuskanslerin on ryhdyttävä toimen-
piteisiin oikaisun saamiseksi lainvastaiseen tai virheelliseen päätökseen tai menettelyyn. Oi-
keuskanslerille säädetty toimenpidevaihtoehdot ovat osa sitä laillisuusvalvonnan kokonaisuutta,
jonka toteuttamisen turvaamiseksi perustuslakiin on otettu säännös oikeuskanslerin tietojen-
saantioikeudesta. Luonteeltaan kyse voi olla hyvinkin kiireellisestä asiasta, jolloin huomattava
viivästyminen laillisuusvalvontaa varten pyydettyjen tietojen toimittamisessa voi tarkoittaa oi-
keuskanslerin tietojensaantioikeuden tosiasiallista toteutumatta jäämistä.

Tiedonhallinta käräjäoikeudessa

Asiakirjojen hetkellinen kadoksiin joutuminen on johtanut niiden toimittamisen viivästymiseen tässä yksittäisessä asiassa, mutta saattaa olla myös merkki yleisemmästäkin ongelmasta.

Käräjäoikeuksissa käsiteltävillä asioilla on välittömiä vaikutuksia yksilöiden oikeuksille ja velvollisuuksille. Pyydettyjen tietojen saamisella oikea-aikaisesti voi olla todellista merkitystä näiden toteutumisen kannalta, jonka vuoksi tiedonhallinnan asianmukainen järjestäminen on käräjäoikeuksissa korostuneen tärkeää.

Asiassa saadun selvityksen perusteella Helsingin käräjäoikeudessa ei kuitenkaan ilmennyt varsinaisia laajempia puutteita tiedonhallintalaissa säädettyjen velvollisuuksien noudattamisessa, vaikka tässä yksittäisessä asiassa epäonnistuttiinkin asiakirjojen arkistoinnissa ja tietopyynnön käsittelyssä.

Ongelmallista tiedonhallintalainkin mukaisten velvollisuuksien noudattamisen ja sen valvonnan näkökulmasta kuitenkin on, ettei käräjäoikeudessa saada sen käytettävissä olevilla järjestelmillä esimerkiksi erilaisia hakuja tekemällä tietoja tai raportteja tietopyyntöjen käsittelyajoista niiden lainkäyttöasioiden osalta, jotka eivät vielä ole siirtyneet käräjäoikeuden arkistoon. Huomioiden, että vastuu tuomioistuinten käytössä olevien järjestelmien ylläpidosta ja kehittämisestä kuuluu Tuomioistuinvirastolle, ei käräjäoikeudella kuitenkaan ole mahdollisuutta vaikuttaa edellä mainittuun ongelmaan.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Kiinnitän Helsingin käräjäoikeuden huomiota oikeuskanslerin tietojensaantioikeuden viivyttysettömään toteuttamiseen.

Lähetän tämän päätökseni lisäksi tiedoksi tuomioistuinten käytössä olevien järjestelmien ylläpidosta ja kehittämisestä vastuulliselle Tuomioistuinvirastolle.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Oikeuskanslerinsihteeri

Leo Lahtinen